

Kolonialismus a imperialismus

**Zdroj rozporů mezi evropskými
velmocemi?**

Problém definice kolonialismu

Velká část historických prací o kolonialismu trpí nedostatečnou definicí pojmů kolonie a kolonialismus.

Historik **Philip Curtin** mluví celkem všeobecně o „*nadvládě lidí nad jinou kulturou*“.

Anthony King (1976) definoval kolonialismus „*jako založení a udržení na delší čas nadvlády cizích lidí, kteří jsou odděleni a podřízeni nadvládní moci.*“

Blauner (1975) definoval kolonialismus **jako** „*založení nadvlády geograficky rozšířené politické jednotky, nejčastěji území osídleno lidmi jiné rasy a kultury, kde nadvláda je politicky a ekonomicky zaměřená a kolonie jsou podřízené a závislé na mateřské zemi.*“

Marxistická definice - *systém politického útlaku a ekonomického vykořisťování málo vyvinutých zemí imperialistickými státy.*

Standardní definice: typickými rysy kolonialismu jsou politická a právní dominance nad cizí společností, vztahy hospodářské a politické závislosti a vykořisťování a rasová a kulturní nerovnost – **něco chybí!**

Kolonialismus (pokud mám mít analytický a ne ideologický rozměr) musí jako pojem zahrnout *kolonizaci*, tj. migraci lidí z metropole do kolonie – založení kolonie.

Někdy se uvádí, že jako forma územní expanze je kolonialismus neoddělitelně spojen s nerovnoměrným rozvojem globálního kapitalistického systému a s rozvojem mezinárodní dělby práce.

Vladimír Nálevka - *kolonialismus je územní expanze, snaha o získání nové půdy a o její osídlení.*

Osídlování v historii

Problém – pokud o kolonizaci uvažujeme jako o migraci lidí a zakládání periferních osad, začala **organizovaně nejpozději** v období Antiky – **globální kapitalistický systém tehdy rozhodně neexistoval.**

Název kolonie je odvozen z **latinského Colonia** (používané ještě dnes v několika jazycích). Za dob Říma existovaly kolonie, jako vazalské státy říše, a poplatné oblasti.

Otázka - je kolonialismus variantou imperialismu, který je chápán jako systém nerovných vztahů mezi státy, založený na principu dominance a podřízenosti?

Někdy je kolonialismus definován jako je proces ustavení a udržování nadvlády suverénní mocnosti nad podřízenou společností, která je separována od vládnoucí moci.

Problém – jaký by byl rozdíl mezi kolonizací a okupací?

Evropská západní historická tradice klade počátek kolonialismu do období 15 a 16 století – Velké zámořské objevy – motiv – obchod, nikoli objevy.

Nicméně v **historii existuje pojem „vnitřní kolonizace“**, který se týká osídlování vnitrozemí. (Čechy ve 13. století).

Imperialismus – proces budování velké říše, impéria - **to jde i bez kolonizace, tedy bez budování kolonií transferem obyvatel prostým přilněním a dosazením vládnoucí elity.**

Koloniální imperialismus

Organizátoři cest v 15 a 16. století neusilovali o kolonizaci ani v jednom pojetí! Cílem bylo otevřít obchodní trasy s Čínou a Indií blokové Araby a nově Turky – překážka dovozu luxusního zboží z Orientu.

Koloniální imperialismus – budování impéria prostřednictvím budování a získávání kolonií. Budování koloniálních impérií – **tři základní metody.**

- 1. Masivní osidlování území přebytky obyvatelstva z metropole, která neintegruje původní domorodé obyvatel.** Typické pro Velkou Británii (USA, Kanada, Austrálie, částečně Jižní Afrika)
- 2. Dobývání území obsazeného domorodým obyvatelstvem a snaha o jeho podmanění a částečnou integraci.** Španělsko (kolonie v Jižní Americe), Portugalsko (Brazílie) nebo Francie (Francouzská západní Afrika) doplněná **dílní kolonizací, kterou se vytváří nová vládnoucí vrstva.**
- 3. Budování opěrných bodů a obchodních center.** Francie v Indii, Portugalsko v Indii nebo Nizozemí v Jihovýchodní Asii – může ale **nemusí jít o kolonie v pravém smyslu.**

Zvláštní příklad je Indie, která sice byla pod britskou koloniální správou, avšak těšila se velké autonomii a Britové zde respektovali tamní zvyky a tradice. Šlo ale o kolonizaci?

Britové snahy o usidlování v Indii brzdili! Šlo ale o britský imperialismus – budování říše!

Přestože je Indie běžně nazývána jako britská kolonie o skutečnou kolonizaci nešlo – šlo ale o ovládnutí Indie a její začlenění do impéria (všechny dobové prameny ale hovoří o kolonii).

Etapy schematicky: 1. raná fáze – od zámořských objevů do 17. století (objevy, obchod, drancování), 2. etapa nástupu nových koloniálních velmocí (VB, Fr, Niz) – 17. století až polovina 19. století., 3. etapa vrcholného kolonialismu spojeného s imperialismem (pol. 19. století do druhé světové války) 4. krize – rozpad systému po 1945.

Problém – tyto procesy byly časově a teritoriálně různorodé – viz JA kontra A v 19. století.

Faktory umožňující budování koloniálních impérií

Budování koloniálních impérií evropských národů umožnily následující faktory:

- 1. Mocenský vzestup evropských národů generovaný ekonomickým rozmachem, zapříčiněným prosazováním kapitalistických vztahů ve většině evropských zemí.** Evropské pozdně feudální mocnosti, které zaostaly v prosazování kapitalismu, ztratily svoje koloniální impéria (Španělsko, Portugalsko) budovaná v rané fázi evropského kolonialismu.
- 2. Vědecký a technologický náskok, který začaly evropské země od 17. století pozvolna získávat nad neevropskými zeměmi – moderní věda se zformovala na Západě!**
- 3. Existence silné vrstvy obchodníků,** především v Hanzovních městech, Janovu a Benátkách, Nizozemí a Anglii.
- 4. Demografický růst populace evropských států od 17. století - zlepšením zemědělství, zdravotní péče a hygienických podmínek (rozvojem moderní vědy!).**
- 5. Neexistence státních útvarů v oblastech zájmu evropských mocností (Severní Amerika nebo Afrika), jejich zaostalost (Střední Amerika a JA), případně rozpory mezi mimoevropskými státy. (Indie, Jihovýchodní Asie)**
- 6. Existence zastánců imperiální a koloniální myšlenky uvnitř západoevropských společností mezi intelektuály, obchodníky, průmyslníky a politiky (imperální ideologie).**

Velké zámořské objevy

Marco Polo -13. století – povzbuzení zájmu o svět mimo Evropu – málo kdo mu věří.

Kolonialismus - I fáze I: objevy, obchod a drancování (1500 – 1700)

Na konci evropského středověku - více nezávislých center – světových impérií.

Není možné tvrdit, že západní Evropa byla v této době "vyspělejší" či "rozvinutější" než Čína za dynastie Ming nebo mughalská říše v Indii.

Ve srovnání se zeměmi v Africe nebo Americe ZE nepochybně vyspělejší byla.

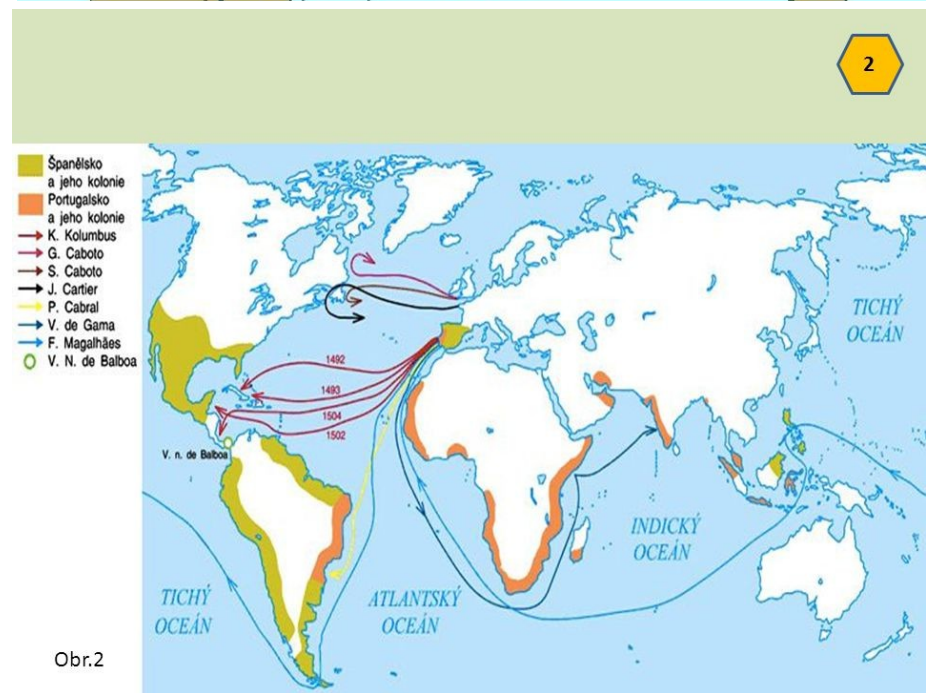
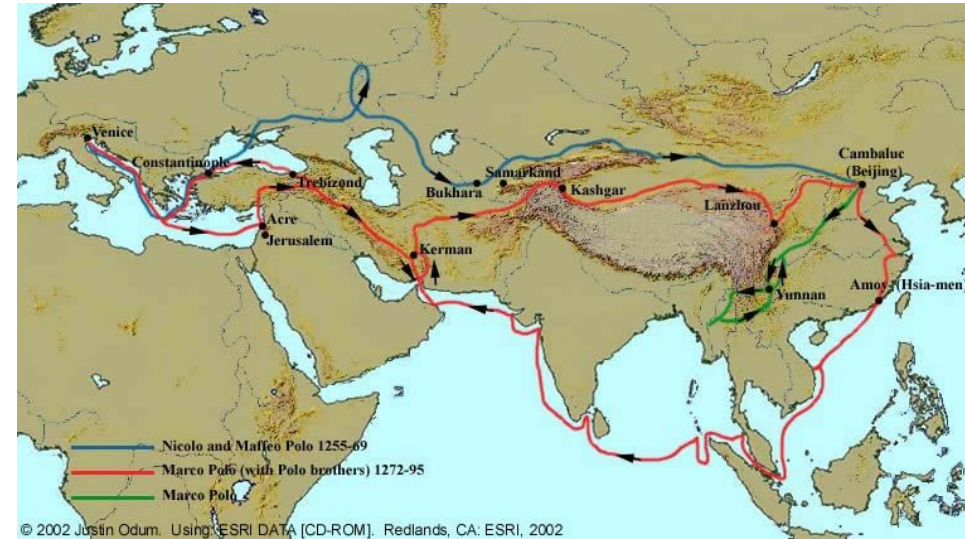
Ohniskem objevitelských a dobovatelských výprav se v 15. a 16. století staly země Iberského poloostrova, které byly po uzavření suchozemských obchodních cest do Číny a Indie osmanskou říší výhodně položeny pro námořní cesty na východ.

Objevitelské úsilí portugalských mořeplavců se zpočátku omezovalo na zakládání obchodních stanic podél cesty do Indie a na Dálný Východ, a na kolonizaci Brazílie.

Cílem španělské expanze bylo získat co nejvíce bohatství ve formě drahých kovů. Metody k dosažení tohoto cíle sahaly od těžby až po drancování.

Regionem, který byl jako první integrován do evropského systému světového hospodářství byla Karibská oblast ("Západní Indie"), následována dalšími částmi Ameriky.

Zvláště brutální byl obchod s otroky, součást tzv. **trojúhelníkového obchodu**, který přispíval k formování prostorové struktury systému světového hospodářství po několik století.

Obr.2

Ekonomické souvislosti zámořských objevů

Obchod mezi Evropou, Afrikou a Amerikou, který v 16. století vytvořil počátky mezinárodní dělby práce v rámci světového hospodářského systému, je označován **jako trojúhelníkový obchod**.

Intenzivní zemědělství na plantážích a těžba drahých kovů ve **španělských a portugalských koloniích** měly vysoké nároky na pracovní síly, které byly saturovány **dovozem otroků z Afriky**.

Evropské zboží bylo v Guinejském zálivu vyměněno s místními obchodníky za jejich exportní artikl: otroky. Do otroctví se dostávali jednak **zajatci z mezikmenových válek**, které afričtí vládcí s oblibou provozovali a také **příslušníci vlastního kmene**, které se náčelník rozhodl prodat.

Většinu otroků kupovaly v Africe arabské kmeny, ale v rámci trojúhelníkového obchodu **až 6 - 20 000 000 lidí!!!**

Otroci byli za těžkých podmínek převezeni na ostrovy Karibiku, do Brazílie nebo do jižních částí Severní Ameriky.

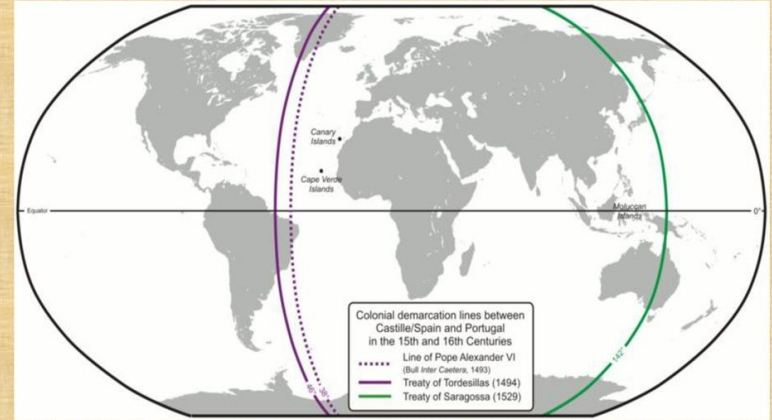
V 18. století tvořil trojúhelníkový obchod čtvrtinu francouzského a třetinu britského obrátu zahraničního obchodu a spory o kontrolu nad ním byly příčinou řady vojenských střetů.

Forma začlenění míst do tohoto systému mezinárodní dělby práce hluboce poznamenala jejich další vývoj: Evropa využila svého civilizačního náskoku (**dáno průmyslovou revolucí, rozvojem moderní vědy a kapitalismem**) a profilovala jako dodavatel hotových výrobků, provozovatel obchodu a místo konečné akumulace zisku.

Afrika se stala jako zdroj levné pracovní síly a Ameriku jako dodavatele primárních surovin. Tato forma pokračovala až do první poloviny 20. století .

Bylo tomu proto, že tyto regiony neměly co nabídnout – když evropští průzkumníci, cestovatelé a dobyvatelé přišli do centrální Afriky nečekaly je železnice, školy a nemocnice... .

Dělení světa v Tordesillas

Nástup nových mocností I

Kolonialismus, fáze II: nástup nových mocností. (VB, F, Niz, Belgie)

17.-18. století - základy globální struktury světa jádro – periferie, **imperialismus je důsledek nikoli příčina!**

Tempo rozšiřování územního rozsahu kolonií však bylo relativně pomalé.

Koloniální správa byla uvalena na bohatou oblast Karibiku a přilehlé části amerického kontinentu včetně Andské oblasti, ale mimo Ameriku se omezovala na nevelká zázemí přístavů a faktorii kontrolujících obchodní cesty (zejména podél pobřeží Afriky do Indie a na Dálný Východ) a na kolonie evropských osadníků (tzv. "*white settler colonies*"), jako např. jižní Afrika (*Cape Colony*), Keňa, Mosambik, v Americe Kanada, Argentina, Chile, jižní Brazílie aj.

V 19. století se tempo hospodářské a politické inkorporace periferie do systému světového hospodářství rychle zvýšilo. Příčina – **druhá průmyslová revoluce a odklon od principů volného trhu.**

Kolonie - dodavatel levných surovin pro "domácí" průmysl a jako odbytíšť hotových výrobků. Současně byly kolonie bezpečnými místy pro reinvestování zisku v podobě investic do důlních zařízení, plantážní produkce tržních plodin, železnic či technické infrastruktury, jejichž výnosy přinášely investorům v zemích jádra další zisky.

Idea, že kolonie a metropole mají tvořit relativně soběstačné ekonomické celky – preferenční obchodní vztahy.

Nástup nových mocností II.

Koloniální mocnosti – měli moc stanovit "pravidla hry" – regulovaly obchodní vztahy tak, aby odpovídaly těmto cílům a podporovaly tak hospodářský rozvoj v Evropě.

Zároveň se v mnohých zemích prosazují příznivci myšlenky budování impéria.

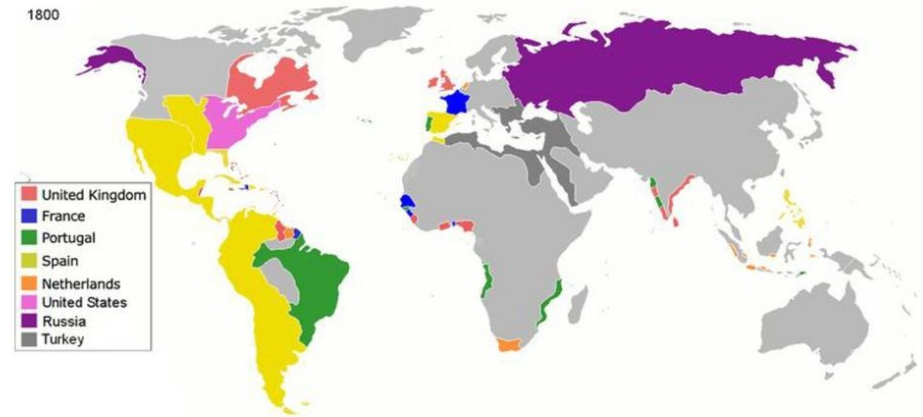
Argumentace

1. obsadit co nejvíce území, aby to neudělali ostatní
2. rozšířit civilizaci a pokrok - jak ve VB, tak ve Francii se imperiální myšlení zakotvuje už koncem 18. století – teritoriální bulimie poslední třetiny 19. století – Afrika.

Velká Británie, Německo, Francie, Belgie, Rusko a další.

Éra imperialismu navazuje na koloniální vývoje – éra koloniálního imperialismu?

Kolonizace 1800

KRAJ35, commons.wikimedia.org [online]. 16.5.2013 [cit. 2.4.2013]. Dostupný pod licencí public domain na WWW: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Colonisation_1800.png

Imperialismus – vrcholný kolonialismus v 19. století

Max Weber to pak brzy nazval instrumentalní racionalitou.

VB – Benjami Disraeli, Joe Chamberlain - Francie a Rusko (Gorčakov)- prosazuje se podobná logika.

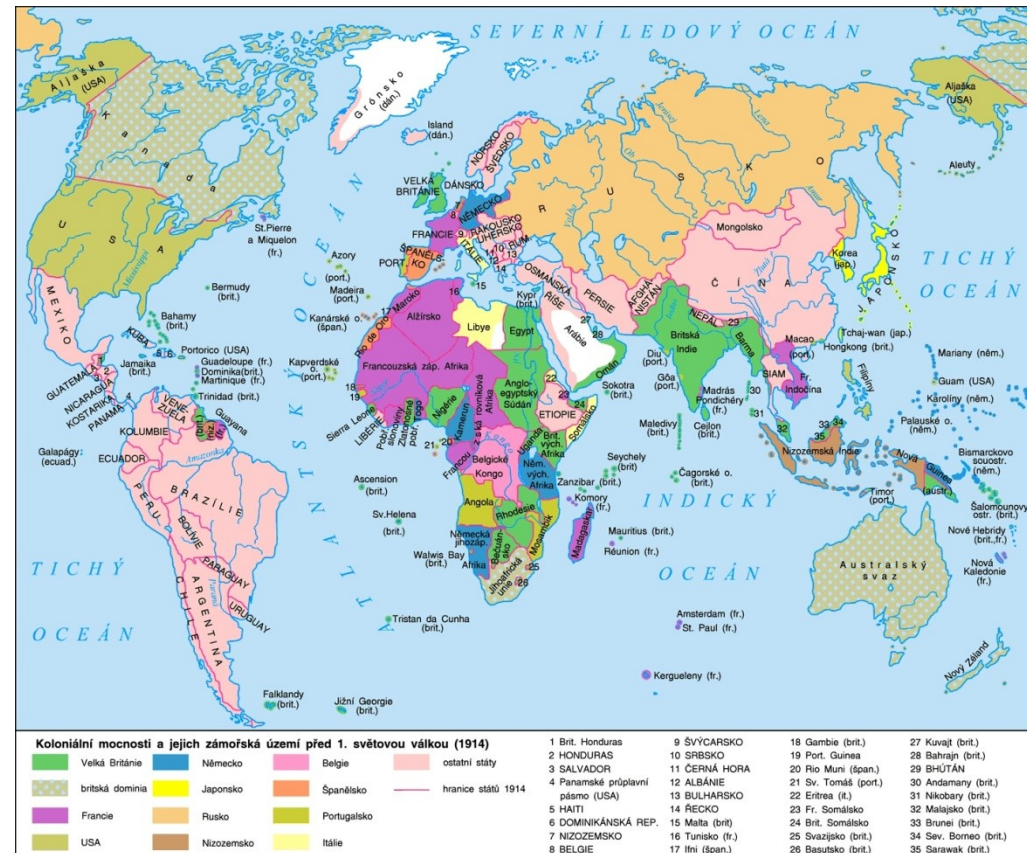
Důsledky byly teze o nutnosti zabezpečení impéria – to vedlo:

1. ke konfliktům kvůli novým územím mezi velmocemi (snaha Německa a Itálie o vybudování vlastní říše)
2. k neustálé expanzi s cílem zabezpečit kolonie před nájezdy „barbarů“.

Expanze jsou masově podporovány napříč společnostmi – imperialismus nemá jen ekonomické, nýbrž i sociální a psychologické kořeny – **ekonomický zájem nebyl jediný a je otázkou, zda byl nejdůležitější?**

Joseph Schumpeterer - imperialismus

"když má stát sklony k násilně expanzi, která nemá žádné cíle a která překračuje jakékoli definovatelné hranice," to znamená, když se válečnická či dobytelská aktivita projevuje, "aniž by byla skutečně prostředkem nějakého jiného cíle než toho, který je implikován v samotném jejím provozování,,

Srovnání první a druhé fáze

Na rozdíl od 16 .až 17. století mají v důsledku průmyslové revoluce v poslední třetině 19. století národy budující impérium obrovský náskok před těmi, které si chtějí podrobit.

První etapa evropské kolonizace se příliš nelišila od řecké, římské, arabské a turecké – druhá ano.

Velký rozdíl v materiálních zdrojích moci – imperialistické státy jsou průmyslové země – co je důsledek a co příčina?

Velký rozdíl mezi životní úrovní v metropoli a koloniích – neustále se zvětšuje.

Otázka střetu mezi novotami a tradicí v koloniích – tlak na domorodé společnosti, aby se změnily – generuje protitlak.

Otázka rasismu – nejde o evropský vynález a evropské specifikum. **Koncem 19. století však nepochybně ovlivňoval politiku evropských velmocí a mělo různé formy a intenzitu.**

Imperialisté – světloňosi pokroku – více než sporná idea!!!

Druhá fáze kolonizace kombinovaná s imperialismem vyvinula enormní tlak na změnu vnitřního uspořádání společností v koloniích.

Španělsko-portugalské soupeření

Soupeření začalo v 15 století mezi Španěly a Portugalci

1456 – bula papeže Kalixta III. Borgii, kterou si Španělsko a Portugalsko – dělba světa – území 100 mil západně od Azor – pro Španělsko, území východně pro Portugalsko.

1479 – smlouva, kterou si Portugalsko vyhradilo monopol na obchod s černou Afrikou.

Smlouva z Tordesillas – 1494 – demarkační linie posunuta o 270 mil na Západ. Portugalci posilují v Indii – Španělé v Americe. Rivalita pokračovala až do 18. století.

Portugalské panství v Indii nahlodali Nizozemci, kteří se roku 1652 zmocnili Kapska – počátek Búrské kolonizace. Na západě operovala nizozemská Západoindická společnost, která drancovala pobřeží Brazílie. V Asii soupeří P a N o Timor. Rozdělení ostrova vyřešeno až 1859 a potvrzeno 1904.

Vrcholem námořní moci Nizozemí byl rok 1625 – nizozemské úspěchy je přivedly do střetu s Anglií – tři anglicko-nizozemské války (1652-1654, 1664-1667 a 1672-1674) Navigační akta – 1651 – zboží dovážené do Anglie musí připlout na anglických lodích nebo na lodích původce zboží. Snaha poškodit nizozemský obchod.

Po smlouvách v Bredě opustilo Niz. Nový Amstredam (New York) výměnou za Surinam – konec jejich nadvlády. 1780 – 1784 – čtvrtá válka, po které Nizozemci ztrácí Cejlon – potvrzení Nizozemského úpadku.

Síla kapitálu nemohla natrvalo porazit sílu zbraní.

Střety kvůli koloniím – nástup nových mocností

Otázka španělského dědictví - záslusk na španělské impérium měla Francie Ludvíka IVX. – 1701 – 1713 (mír v Utrechtu), probíhá válka o španělské dědictví po smrti Karla II. Ludvíkův vnuk Filip V si ponechal Š., ale musel se vzdát nároku na francouzský trůn.

Španělské kolonie v Americe byly zachráněny – **Anglie usilovala o zvětšení své sféry vlivu**. Pro jednu společnost získala monopol – asiento. Problém navío de permiso – právo jedné anglické lodě svobodně obchodovat v Americe – stálá základna v přístavu Buenos Aires, zásobovaná ostatními loděmi z Evropy. Rozpory narůstaly – 1739 – anglicko-španělská válka, Francie se pod vedením kardinála de Fleury přidala ke Španělsku. Anglie vítězí a získala právo svobodně obchodovat se Španělskem.

Toto soupeření záhy doplnilo francouzsko-anglické nepřátelství. Rivalita narůstala od 17. století – hlavní spor se vede o Indii a později o Kanadu. **Pařížským mírem 1763 Francie ztratila vliv v Indii – zůstalo jí jen pět faktorii.**

V S. Americe šlo o soupeření kolonistů proti kolonistům. Francie měla o oblasti malý zájem – nepřinášela metropoli exotické plodiny. Pro VB šlo o zdroj levné suroviny – dřeva. Proto zájem o Kanadu. 1740 – 1 mil Angličanů v SA versus 80 000 – 90 000 tisíc Francouzů.

Spory se vedly jak o Kanadu, tak o Louisianu. Sedmiletá válka – 1756-1763 – Francie ztrácí Kanadu, a Louisianu podstoupila Šp. - její priority leží v Evropě. Zbylo jí jen území v Karibiku (exotické zboží). **V této etapě soupeření Francie přišla téměř o vše. Její třetinové kolonie ale až do např Válek prosperovaly.**

Expanze 19. století

Soupeření neukončilo ani vyhlášení nezávislosti USA (1776) a ani války s Napoleonem. Dalším kolem byly nap. Války – expedice do Egypta (viz minule). Egypt po zisku autonomie se snažil o expanzi do Sudánu.

Francie se zaměřila na ovládnutí Severní Afriky – zájem o Tunisko a Alžírsko – teoreticky byly leníky Osmanské říše, fakticky šlo o nezávislé státy. Musí soupeřit s ostatními velmocemi, zejména s VB a Itálií. Šlo o zájmy obchodníků – celkově šlo o nákladný projekt pro stát, který mohl být výnosný pro některé jednotlivce.

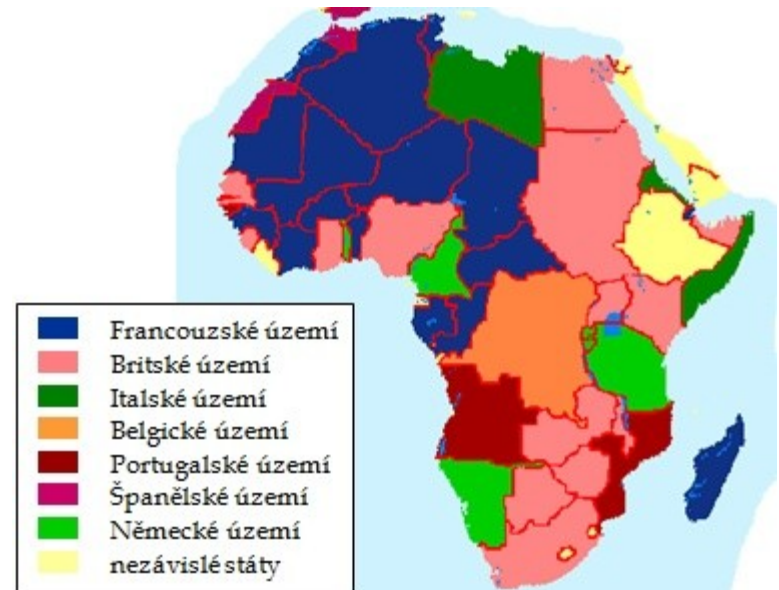
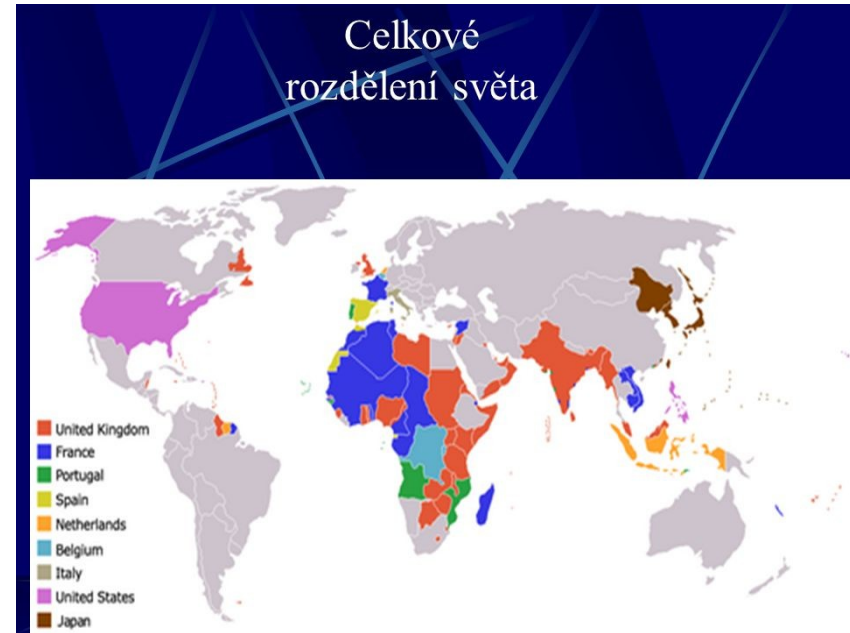
Zájem o poskytování půjček a získávání koncesí. Probíhá i částečná kolonizace. V Tunisku bylo na 10 000 Francouzů – z 2 mil obyvatel. Aby Francie předešla tlaku Itálie – 1883 vyhlášen protektorát – ve vnitřních záležitostech zachována suverenity beje.

V Maroku soupeří Francie , Německo a Španělsko – až do roku 1906, stejná strategie jako v Tunisku – půjčování peněz sultánovi a kupování koncesí.

1880 – konference v Madridu – rozvoj Maroka pod mezinárodní protektorát Fr, VB, Š a N.

Poslední vlna konfliktu 1906 – „skok pantera k Agadiru“ – konference v Algecirasu – Německo Viléma II vymanévrováno z vlivu v Maroku.

V tomto období už ale může uvažovat o koloniálním imperialismu – idea imperialismu byla tehdy populární.

Berlínská konference a její důsledky

Kolonizace byl jen jeden nástroj budování impérií – například Francie používala velmi úspěšně i finanční expanzi, která šla konce 19. století mimo její koloniální říši – Osmanská říše a Rusko (viz minulé přednášky). Kapitál umístěný v Tunisu, Alžíru i Maroku byl mnohem menší, než kapitál v Osmanské říši, Rusku a Egyptě.

Hlavní oblastí střetu se koncem 19. století stala „černá Afrika“. Berlínská konference 1884 – 1885 – řeší konflikty kolem Konga, o které se přeli belgický král Leopold jako soukromá osoba, jeho agent Henry Stanley a jménem Francie Pierre de Brazza.

Výsledek – dohoda o neprovádění divokých akvizicí v Africe, dělení Afriky bude probíhat po shodě – domácích králů se nikdo neptal. **Nejvíce získal král Leopold – Belgické Kongo.**

Německo roku 1884 obsazuje Kamerun a proniká do jihozápadní a východní Afriky. Po odstoupení Bismarcka a nástupu von Capriviho začíná Německo intenzivně usilovat o kolonie.

Francie roku 1885 obsazuje Madagaskar. Itálie usiluje o dnešní Somálsko. VB a Francie se střetávají o Súdán, roku 1898 jej ale Francie vyklidila.

V 19. století se také střetávají zájmy Ruska a VB na Kavkaze, Persii a Střední Asii.

Centrem zájmu koloniálních mocností je i Čína. Předehrou je japonsko-čínská válka 1894 – 1895. Nebezpečí rozdělení Číny.

Opiové války s Čínou

Po takto okamžitém opatření doslo k **1. opiové válce (1840 až 1842)**. Angličané přitom nesledovali pouze zájem vydobýt náhradu za zničenou drogu a udat si tak nadále pozitivní obchodní bilanci. Chtěli si konečně vynutit nastolení diplomatických vztahů s Čínou na úrovni rovnocenných států.

Pro anglické válečné námořnictvo to byla hračka. Protože v Kantonu a na jižním pobřeží narazilo na odpor, zasahlo na východním pobřeží a dobylo Nankin.

V takzvané nerovné smlouvě z Na-tingu se Čína musela zavázat k odstoupení Hongkongu ve prospěch Anglie a k otevření pěti smluvních přístavů obchodnímu styku se Západem.

2. opiové válce (1856 – 1860 s VB a Francií) ztratili Číňané koncem roku 1860 Kanton.

1860 V Tchien-ťinu uzavřena **tiencinská smlouva**. V mírové smlouvě Čína se v ní zavazala:

- 1. navázání diplomatických styků.
- 2. povolení činnosti křesťanských misionářů.
- 3. povolení pobytu cizinců s platnými dokumenty.
- 4. otevření šesti dalších přístavů pro obchod a likvidace většiny cel.
- 5. nenazývání Evropanů barbary v oficiální diplomatické korespondenci a dokumentech.
- 6. povolení obchodu s opiem za stávajících podmínek (daň a prodej pouze čínským obchodníkům v přístavu)

1860 - 1860 třetí opiová válka. 1860 pekingská smlouva - otevření Číny - zřízena stálá evropská velvyslanectví, Čína se otevírá cizím obchodníkům, křesťanským misím.

Ruská expanze do Číny

Od počátku 18. století začali Rusové pronikat do velmi řídké a místními kmeny obydlených oblastí u řeky Amur.

Nominálně tato území patřila jako **Vnější Mandžusko mandžuské Čchingské říši**, která ale nad nimi faktickou kontrolu nevykonávala.

Poté, co byl ruský vliv v těchto územích již silný, se Ruská říše rozhodla je anektovat - oslabení Číny po opiových válkách.

1858 si vynutilo **Ajgunskou smlouvu** (Ajgun, Aj-chuej, Aihui, Chej-chej) o rusko čínské hranici v Mandžusku. Ruskému carství připojena celá Amurská oblast a roku 1860 připojen celý Usurijský kraj.

Smlouva zejména měnila hranice obou států, stanovené do té doby Něrčinskou smlouvou ve prospěch Ruské říše – jednostranně výhodná pro Rusko – sporné, zda ji dnešní Čína uznává.

Pekingská smlouva z roku 1860 ruské územní zisky na základě Ajgunské smlouvy dále rozšířila.

Čína ztratila cirká 1 000 000 000 km² svého původního území.

Rusko-japonské nepřítelství

Japonsko-ruské spory po japonsko-čínské válce nebyly utlumeny a kulminovaly.

Kulminace - rus-jap. válka 1904 - 1905. Císař Meidži přijal jako strategii náhlý a překvapivý úder. Po náhlém úderu torpédových člunů na Port Arthur a porážce ruské tichomořské flotily porazil admirál Togo i ruskou baltskou flotilu.

Japonská armáda vítězila i na pozemní frontě v Mandžusku. Mírová jednání byla zahájena v Portsmouthu v New Hampshire po zprostředkování USA.

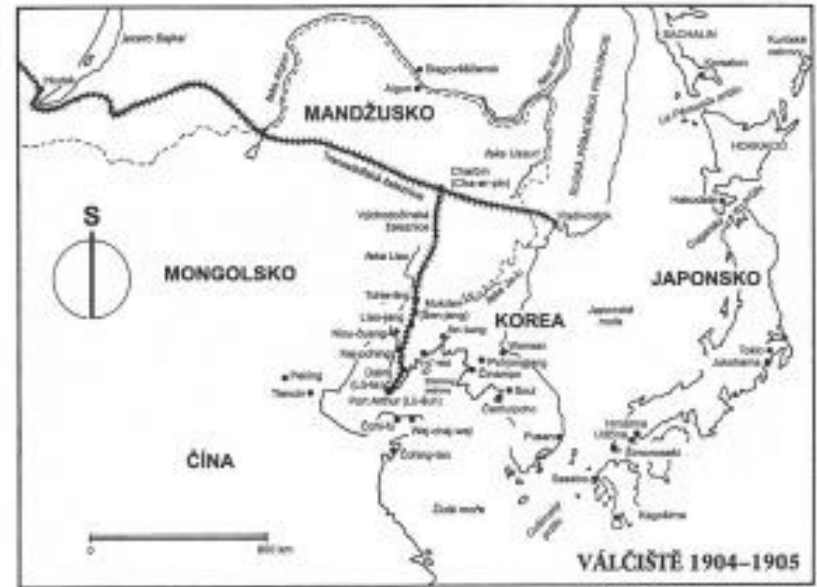
Japonci si vynutili ruské uznání svého panství v Koreji (od 1907 protektorát), odchod Ruska z Mandžuska a předání koncesí na stavbu drah v tomto regionu. Japonsko získalo Lia-tung a Jižní Sachalin.

Rusko ale zamítlo za tiché podpory USA reparace v hotovosti, které požadovaly armádní kruhy kvůli dalšímu zvětšování armády a námořnictva.

Roku 1907 Rusko výslovně uznalo japonské nároky v Koreji a Mandžusku.

USA vyměnily jejich uznání za japonské uznání zvláštních amerických závazků na Filipínách.

Celkově výsledky války podpořily radikální japonský nacionalismus.

Dekolonizace

Dekolonizace – transformace formálních kolonií na politicky formálně svrchované státy – proběhla ve třech vlnách, z nichž každá změnila politickou mapu jiného kontinentu.

Počátek – 1776 – USA – anglosaská historiografie rozporuje počátek 1776 – šlo prý o jedinečnou událost.

Časová následnost těchto vln odpovídá pořadí začleňování kontinentů do systému světového hospodářství: Amerika, Asie, Afrika.

Dekolonizace byla téměř vždy výsledkem hnutí za nezávislost ("národně osvobozené hnutí"), jeho úspěch však byl determinován vnějšími podmínkami: geopolitickou formací doby a její stabilitou, vojenskou silou koloniální mocnosti, veřejným míněním ve vyspělých zemích a v neposlední řadě polohou dotčeného území.

První vlna (závěr "zemědělského kapitalismu,") na konci 18. a počátkem 19. století a byla omezena na kolonie v Americe. **Začala válkou za nezávislost USA**, jejíž úspěch se stal (spolu s francouzskou revolucí) vzorem pro válku latinskoamerických kolonií za nezávislost.

Ta v letech 1810 - 1826 přinesla politickou nezávislost americkým koloniím Španělska a Portugalska. Tato dekolonizace, probíhající v době britské hegemonie, usnadnila transformaci formálních kolonií upadajících mocností na neformální kolonie Velké Británie.

Nejen že se nedotkla kolonií na jiných kontinentech, ale nedotkla se ani přesvědčení o "přirozenosti" a "správnosti" koloniálního rozdělení světa.

Další vlny ve 20 – 30. letech a po 2. světové válce.

Dekolonizace příčiny a důsledky

Dvě základní příčiny: **1. v kvůli odboji kolonistů a 2. v důsledku odboje domorodého (původního) obyvatelstva.**

Důsledkem dekolonizace byl razantní nárůst státních aktérů v systému mezinárodních vztahů až k dnešnímu stavu téměř 200 států.

Počátek již v 18. století, kdy USA získaly nezávislost na Velké Británii v roce 1776. Velká vlna v 19. století v Jižní Americe.

Urychlení dekolonizace po 2. sv. válce a zejména v 50. a 60. letech. Důsledek 2. světové války.

Příčiny:

Oslabení tradičních koloniálních velmocí v důsledku výsledků 2. světové války. (VB, Francie, Itálie, Belgie, Nizozemí a Japonsko)

Vlna nacionalismu, která se přehnala koloniemi. Jejími nositeli byli většinou intelektuálové, kteří získali vzdělání v metropolích a seznámili se s moderními politickými teoriemi (neplatí pro japonské kolonie.)

Některé kolonie zdůrazňovaly svoje přispění k válečnému úsilí, případně loajalitu a žádaly odměnu – plná nezávislost jako odměna (Indie).

Mýty dekolonizace

Je omylem interpretovat dekolonizaci jako záležitost po 2. světové válce!!! Tento proces začal již v roce 1776 vyhlášením nezávislosti USA.

Proces dekolonizace přinesl navýšení počtu států a velmi významně přispěl ke zformování globálního systému mezinárodních vztahů. Dekolonizací byl výrazně ovlivnil charakter OSN.

V roce 1945 bylo většina členů demokraciemi, dnes tomu tak není. V 60% zemí se vládnou různé formy autoritativních režimů.

V mnoha případech v rámci procesu dekolonizace vznikly bohaté a úspěšné země (USA, Kanada, Austrálie, Nový Zéland, Jižní Korea, Singapur, svým způsobem i JAR)

Často jsou výsledky smíšené - případ Jižní Ameriky nebo většiny zemí Asie.

Vznikem mnoha nestabilních vlád skončila dekolonizace Afriky. Mnoho zemí nebylo vnitřně připraveno na nezávislost a existovala v nich zejména velká kmenová diverzita.

Navíc do ní začíná od 70. let pronikat SSSR (nebo Kuba jako nástroj Moskvy – Angola nebo Etiopie) a nastolovat tam levicové diktatury.

Bývalé kolonie se proto stávají **kolbištěm pro bipolární konfrontaci (další úpadek).**

Jedním z důsledků je proto nárůst konfliktů v systému MZV.

Dědictví dekolonizace

Rozporuplně je hodnocen vliv koloniálních impérií na vnitřní rozvoj kolonií.

Teze o bezohledném vykořisťování kolonií metropolí, což má dodnes být hlavní příčina chudoby v některých státech.

Teze o civilizačního poslání metropole (břímě bílého muže - Kipling).

Tato interpretace převládala z západní historiografii do 2. světové války.

Je třeba hodnotit případ od případu. Vždy půjde najít obojí a je nutné, se pokusit o objektivní zhodnocení. Je vhodné uvážit, že mezi nejchudší státy patří i ty, které nikdy kolonií nebyly a mohly se vyvíjet autonomně na kol. mocnostech (Etiopie, Libérie, Afghánistán).

Naopak mnohé bývalé kolonie jsou bohaté a prosperující země (USA, Kanada, Austrálie, NZ, Singapur).

Vznik mnoha samostatných států v 50. a 60. letech vytvořil podmínky pro zformování **Hnutí nezúčastněných**.

Konference v Bandungu 1955 z iniciativy Cejlonu, Indie a Indonésie – vytvoření třetího bloku států stojících mimo konflikt Západ – Východ. **Hrají zde velkou role jak některé komunistické země (Jugoslávie a Čína), tak některé demokracie (Indie).** 1961 – velká konference v Bělehradě.

Nová témata do světové agendy (podpora hospodářského rozvoje a boje s chudobou, boj proti kolonialismu, neokolonialismu a sionismu – rezoluce VS z 1975).

Dědictví koloniálního imperiaslismu

- 1. Hospodářské vazby.**
- 2. Vytyčení hranic tam, kde neexistovaly.**
- 3. Vytvoření politického systému.**
- 4. Změny jazyků.**
- 5. Masová migrace z Evropy, vznik nových národů.**
- 6. Tvorba ideologií u koloniálních národů k odůvodnění kolonialismu.**
- 7. Rozšíření symbolů koloniální moci.**

Literatura

Ferro, Marc (2007): Dějiny kolonizací. Od dobývání až po nezávislost 13. – 20. století.
Praha: Lidové noviny.

Huf, Hans-Christian (2008): Vzestup a pád mocných říší. Frýdek Místek: Alpress.

Kissinger, H. (1996): Umění diplomacie. Praha: Prostor.